

Anna Pospiszyl

Polskie nazwy geograficzne południowej Warmii na tle typów nazewniczych innych regionów Polski

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1-2, 69-78

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Pospiszyl

Polskie nazwy geograficzne południowej Warmii na tle typów nazewniczych innych regionów Polski

Polskie nazwy geograficzne południowej, czyli tzw. polskiej Warmii, współlistnieją z tworamami genetycznie staropruskimi i niemieckimi i ze względu na skomplikowane dzieje etniczno-językowe tego regionu stanowią tu różny procent zasobu nazewniczego, w zależności od okresu historycznego i od rodzaju nazywanych obiektów.

Wśród nazw osad, tzn. miast, wsi, a także nie usamodzielnionych administracyjnie jednostek, jak części wsi, kolonie, wybudowania, dawne młyny czy karczmy oraz inne osady jednozagrodowe, polskie nazwy stanowią współcześnie około 40%. Jeżeli jednak uwzględnimy tylko toponimy mające poświadczenia źródłowe sprzed XX w., będzie to zaledwie około 19% (14.5% w obrębie nazw wsi oraz około 23% wśród nazw osad niesamodzielnnych). Tę grupę nazw historycznych wezmę tu pod uwagę jako podstawę porównawczą. Toponimy dwudziestowieczne bowiem to z jednej strony twory sztuczne, wprowadzone po 1945 r. przez Komisję Ustalania Nazw Miejscowych, nie zawsze nawiązujące do tradycji nazewniczej regionu, a z drugiej — wydobyte w ostatnim dziesięcioleciu w czasie eksploracji terenowej nazwy osad niesamodzielnnych, nie mające urzędowych potwierdzeń, a często też ustalonej postaci strukturalnej, a nawet leksykalnej, nierzadko spotykamy tu bowiem 2 warianty nazewnicze, z których jeden zapewne w przyszłości zaginie.

Spontanicznie powstałe oraz urzędowo i uzualnie zaakceptowane polskie toponimy sprzed XX w. stanowią wprawdzie niewielką liczebną grupę (75 nazw), może ona jednak być materiałem porównawczym z typami nazewniczymi innych regionów Polski, gdyż określone tendencje semantyczno-strukturalne są tu wyraźne i jednoznaczne, a znajdują ponadto potwierdzenie w sposobie polszczenia nazw staropruskich i niemieckich.

Niewielki procentowy udział polskich nazw osad w nazewnictwie południowej Warmii jest wynikiem późnego osiedlania się Polaków na tych ziemiach. W pracach dotyczących osadnictwa stwierdza się zgodnie, że zorganizowane zasiedlanie Warmii przez Polaków rozpoczyna się pod koniec XV w., po piętnastowiecznych wojnach z Krzyżakami, kiedy to na wyludnione ziemie, tzw. łany opuszczone, zaczęto sprowadzać osadników polskich, głównie z pobliskiego Mazowsza oraz z ziemi dobrzyńskiej i chełmińskiej¹. Duże zasługi na tym polu położyli biskupi warmińscy, a zwłaszcza Łukasz Watzenrode, Stanisław Hozjusz i Marcin Kromer. Pierwsze dokumenty historyczne dotyczące lokacji polskich wsi pochodzą z drugiej połowy XVI w., można tu wspomnieć choćby założoną przez biskupa Hozjusza w 1569 r. i upamiętniającą jego imię wieś *Stanisławowa* pod Biskupcem, występującą w zapisach też w postaci *Stanisławowo*

---

¹ Zob. J. Przeracki, *Ludność polska na Warmii*, w: *Warmia i Mazury. Zarys dziejów*, Olsztyn 1985, ss. 241—263.

(później za pośrednictwem niemieckim zmienioną na *Stanclewo*) czy wieś *Kromerowo* pod Barczewem, założoną przez Bartłomieja Kromera, brata biskupa.

Już przed XV w. trafiają się jednak na Warmii pojedynczy osadnicy polscy. Wspomina o nich Wojciech Kętrzyński w pracy *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*², a także M. Pollakówna, autorka książki o osadnictwie Warmii w okresie krzyżackim³. Możliwe było jednak występowanie również większych zgrupowań Polaków, o czym świadczy choćby zapis z 1349 r. w przywileju lokacyjnym dla wsi Maruny pod Barczewem, w którym mowa o polu osadniczym (tzw. *campus*), „quem promo Poloni possidebant”⁴ (które wpierw Polacy posiadali), a w dokumencie z 1397 r. dotyczącym nadania nad jeziorem Puśląg, niedaleko Biskupca, mowa o pasiecznikach polskich (*poloni nostri alveraes*)⁵. Stan taki występował przede wszystkim na południe od Olsztyna, Barczewa i Biskupca w pobliżu okręgów szczycieńskiego i nidzickiego, w których było stosunkowo dużo polskich osadników przybyłych z sąsiedniego Mazowsza⁶.

O dawnym polskim osadnictwie na krańcach południowej Warmii może świadczyć też pośrednio hybrydalny charakter dwu nazw wodnych zawierających polski sufiks *-sk-* połączony z indoeuropejską bazą oznaczającą ruch wody. Są to mianowicie: dzisiejsze *Trackie Jezioro (Trackie Łąki)*, zapisane na początku XV w. jako *Drausken*⁷ z indoeuropejskim pniem **dreu-* ‘biec, ciec, dreptać’ oraz dzisiejsze jezioro *Pluszne*, zanotowane w 1350 r. jako *Pluske*⁸ z indoeuropejskim pierwiastkiem **pleu-* ‘płynąć, ciec’. Ten sam sufiks *-sk-*, ale już znacznie później, bo w XVI w., utworzył od nazwy rzeki Łyny nazwę *Jezioro Łańskie*, dotyczącą obiektu leżącego w pobliżu tamtych dwu jezior. Przyrostek *-sk-*, jak wykazały badania S. Rosponda⁹, był produktywny w nazewnictwie geograficznym Mazowsza szczególnie w w. od XIII do XIV.

Trzy czwarte polskich południowowarmińskich nazw osad mieści się w trzech grupach znaczeniowych, są to: dzierzawcze, stanowiące około 30% polskich toponimów; topograficzne (około 26%) i kulturowe (około 19%).

Przewaga toponimów dzierzawczych widoczna jest już w pierwszym okresie nazewnictwa polskiego. Na 22 nazwy polskie powstałe w w. XVI i XVII, 13 to possessiwa, a wśród nich szczególnie produktywny jest typ bez formantu nazwotwórczego, gdy nazwa właściciela lub założyciela osady zostaje przeniesiona na samą osadę bez żadnych zabiegów formalnych¹⁰, na przykład nazwa wsi *Bogdan* równa jest nazwisku jej założyciela, którym był Paweł Bogdan¹¹, a nazwa osady młyńskiej *Sojka* została zidentyfikowana z nazwiskiem właściciela młyna. Strukturą pośrednią mogło być wyrażenie przyimkowe o znaczeniu lokatywnym (typ: *idę do Sojki, byłem u Sojki*),

2 W. Kętrzyński, *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*, Lwów 1882, ss. 546–547.

3 M. Pollakówna, *Osadnictwo Warmii w okresie krzyżackim*, Poznań 1953, s. 159.

4 *Codex diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands* (CDW), t. 2, oprac. C. P. Woelky, J. M. Saage, Mainz 1864, s. 142.

5 Ibidem, t. 3, oprac. C. P. Woelky, Leipzig 1879, s. 290.

6 Zob. Z. Kasiske, *Die Siedlungstätigkeit des Deutschen Ordens im östlichen Preussen bis zum Jahre 1410*, Königsberg 1934, ss. 122, 124; J. Powierski, *Stosunki ludnościowe w państwie krzyżackim*, w: *Warmia i Mazury*, ss. 150–154.

7 Zob. CDW, t. 3, s. 461.

8 Zob. CDW, t. 2, s. 161.

9 S. Rospond, *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -sk-*, Wrocław 1969, ss. 313–321.

10 Można by tu użyć określenia derywacja semantyczna, które H. Borek stosuje w odniesieniu do bezformantowego toponimizowania się apelatywów (typ *górką* : *Górka*), zob. H. Borek, *Potrzeby i zadania nazwotwórstwa w toponimii słowiańskiej*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 6, Językoznawstwo, Prace na IX Międzynarodowy Kongres Slawistów w Kijowie 1983, Warszawa 1983, ss. 51–62, tu s. 58. Tu efekt jest identyczny („*Mazuch*”, nazwa osobowa: *Mazuch*, nazwa miejscowa), możliwe są jednak stadia pośrednie lub warianty strukturalne (na przykład konstrukcja złożona *Mazuchowy Młyn*).

11 Co do zapisów źródłowych oraz etymologii podawanych tu nazw miejscowych zob. A. Pospiszylowa, *Toponimia południowej Warmii*, Olsztyn 1987.

oznaczające zarówno właściciela, jak i miejsce; po zmianie właściciela obiektu została już tylko nazwa miejsca. Toponimy tego typu rzadko odnoszą się do wsi (spośród nazw południowowarmińskich tylko 3 dotyczą wsi: *Bogdan*, *Klucznik*, *Podlaza*), najczęściej nazywają młyny, smolarnie, osady bartnicze, leśniczówki i gajówki, tzn. osady, które powstawały w późniejszym okresie osadniczym i były zakładane na obszarach mniej urodzajnych i dotąd nie zagospodarowanych, często w lasach nad rzekami. Na naszym terenie są to następujące nazwy: *Bindara*, *Kaletka*, *Mazuch*, *Sojka*, *Zawada*, *Szawica*, *Trojan*, *Terka*, *Sila*, *Zientara*, niektóre z nich zaginęły, a dwie nazwy tego typu uległy pluralizacji i przeszły do kategorii toponimów rodowych (*Bogdany*, *Mazuchy*).

Typ nazewnictwa, o którym mowa, występuje też w różnym natężeniu w innych regionach Polski, ale są obszary, gdzie nie jest w ogóle znany. Brak wprawdzie pracy dotyczącej stratygrafii interesujących nas nazw dzierżawczych (E. Pawłowski włącza ten typ strukturalny do innej grupy znaczeniowej¹²), jedynie w odniesieniu do Śląska taki obraz dał H. Borek¹³, ale na pewne rozeznanie w tej kwestii pozwalają regionalne monografie toponimiczne. I tak nazw osad równych nazwom osobowym nie odnotowują: W. Lubaś — w obrębie południowej części dawnego województwa krakowskiego¹⁴, Cz. Kosyl — w obrębie dawnego województwa lubelskiego¹⁵, I. Halicka — w monografii dotyczącej środkowej i zachodniej Białostoczczyzny¹⁶, J. Domański — w pracy dotyczącej Wrocławia i okręgu wrocławskiego¹⁷, tylko jedną taką nazwę notuje K. Rymut na ziemiach dawnego powiatu bieckiego¹⁸, ale na Śląsku Cieszyńskim jest to typ stosunkowo produktywny: R. Mrózek¹⁹ podaje 22 bezformantowe dzierżawcze nazwy przysiółków na 166 possessiwów (jest to około 13%), także na Śląsku Górnym i Opolskim, jak wskazują badania H. Borka, jest wiele takich nazw. Różny jest stan na ziemiach objętych badaniami gdańskiego ośrodka toponomastycznego²⁰. Prymarne nazwy dzierżawcze nie zostały na przykład wcale odnotowane w monografiach dotyczących powiatów gdańskiego i tczewskiego, a na Powiślu Gdańskim odnotowano jedną taką nazwę, ale w powiecie kościerskim wystąpiło ich 14 na 86 possessiwów (tj. około 16%), a w powiecie puckim 8 na 40 possessiwów (tj. 20%). Tylko na sąsiadującej z Warmią ziemi ostródzkiej występuje więcej niż 20% omawianych struktur w kategorii nazw dzierżawczych, stanowią tu około 38% tej grupy znaczeniowej²¹. Wśród toponimów południowowarmińskich nazwy te są stosunkowo jeszcze liczniejsze: jest ich 13 na 27 possessiwów, tj. prawie 50%, a występują też w najnowszym nazewnictwie przysiółków i wybudowań oraz w nazwach terenowych.

Ogólnie można stwierdzić, że ten typ nazw dzierżawczych nie jest właściwy jednemu regionowi geograficznemu, lecz w pewnych regionach występują niewielkie obszary jego natężonej żywotności, a produktywność ta wiąże się z charakterem zakładanych osad oraz z okresem ich powstawania. Według H. Borka²² bezformantowe possessiwa stają się

12 Nazwy osiedli typu *Kulas*, *Banach* włącza do kategorii nazw rodowych (rodzinnych), zob. E. Pawłowski, *Nazwy miejscowe Ślądczczyzny*, t. 1. *Ogólna charakterystyka nazewnictwa miejscowego Ślądczczyzny*, Kraków 1965, ss. 46–47; tenże, *Nazwy miejscowości Ślądczczyzny*. Cz. 2. *Nazwy osiedli*, Wrocław 1975, s. 133.

13 H. Borek, *Nazwy osobowe w funkcji nazw miejscowych na Śląsku* [typ *Jędrysek*, *Ozimek*], *Rozprawy Komisji Językowej V*, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław 1965, ss. 149–164.

14 W. Lubaś, *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa krakowskiego*, Wrocław 1968.

15 Cz. Kosyl, *Nazwy miejscowe dawnego województwa lubelskiego*, Wrocław 1978.

16 I. Halicka, *Nazwy miejscowe środkowej i zachodniej Białostoczczyzny. Dzierżawcze, patronimiczne i rodzinne*, Warszawa 1976.

17 J. Domański, *Nazwy miejscowe dzisiejszego Wrocławia i dawnego okręgu wrocławskiego*, Warszawa 1967.

18 K. Rymut, *Nazwy miejscowe dawnego powiatu bieckiego*, Wrocław 1975, ss. 27 i 62.

19 R. Mrózek, *Nazwy miejscowe dawnego Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1984, zob. tabela 7, s. 243.

20 Wyniki badań są opublikowane w monografiach wychodzących w serii Pomorskich Monografii Toponomastycznych (PMT), nr 1–4, Gdańsk 1974–1980, nr 5–8, Wrocław 1983–1987.

21 Według maszynopisu pracy M. Biolik, *Toponimia ziemi ostródzkiej*, tabela 5, s. 415 oraz s. 453.

22 H. Borek, *Nazwy osobowe*.

żywotne na Śląsku od XVII w. wraz z powstawaniem małych zakładów przemysłowych. Na innych obszarach sporadycznie spotykamy wcześniejsze notowania omawianych toponimów: z XIV w. pochodzą na przykład zapisy wsi *Parkosz* w powiecie dębickim²³ oraz nazwa wsi *Kryg* w powiecie bieckim²⁴, z XV w. — zapis wsi *Krop* w powiecie świeckim²⁵. W nazewnictwie południowowarmińskim dwie takie nazwy notują źródła szesnastowieczne, pozostałe występują w dokumentach późniejszych.

Bezformantowe nazwy odosobowe występują też w nazewnictwie genetycznie staropruskim (np. *Trėkus*, *Tolnik*, *Nerwik*, *Łupstych*), zwraca na nie uwagę G. Gerullis w swej książce *Die altpreussischen Ortsnamen*, znajdujemy je także wśród nazw genetycznie niemieckich (są wtedy równe nazwiskom dwuczłonowym, najczęściej odmiejscowym, jak: *Grunenberg*, *Weissensee*, *Fridrichstädt*, *Kirschbaum*). Obce twory sprzyjały utrwalaniu się odpowiednich polskich typów nazwicznych, mógł też mieć wpływ sposób adaptowania niektórych polskich nazw przez Niemców, sposób polegający na dodawaniu członu o funkcji nazwotwórczej, ale zachowującego swe realne znaczenie. Powstawały więc twory typu *Sojkamühle*, *Zawadamühle*, którym polską postać łatwo było nadać lub przywrócić przez pominięcie członu strukturalnego.

W zakresie nazewnictwa terenowego natomiast, zwłaszcza nazw pól i jezior, odosobowe twory bez wykładnika toponimicznego mogą być efektem spontanicznej zmiany strukturalnej, polegającej na uniwerbizacji nazwy, czyli zastąpieniu określenia dwuwyrazowego typu *Jeziro Jordańskie*, *Jeziro Żbikowe* nazwą jednowyrazową przez pominięcie członu nadrzędnego i urzeczownikowanie przymiotnika (czyli używanie nazw *Jordańskie*, *Żbikowe*), a następnie skrócenie tych nazw przez tzw. derywację wsteczną i powrót do podstawy wyjściowej²⁶ czyli nazw *Jordan*, *Żbik*. Mogły też ulegać skróceniu nazwy z sufiksem *-owo*, jak *Grask*:*Graskowo*. Przykłady podobnych wariantów nazwicznych odnotowują też: H. Borek²⁷, Z. Stieber w *Toponimii Łemkowszczyzny*²⁸ oraz S. Hrabec w *Nazwach geograficznych Huculszczyzny*, który w typie odosobowych nazw bezformantowych widzi wpływ toponimii węgierskiej²⁹.

Czynniki sprzyjające powstawaniu analizowanych tworów toponimicznych są więc złożone, a względna ich produktywność na obszarach historycznie językowo mieszanych (na Śląsku, Warmii, Mazurach, na południowowschodnich krańcach Polski) każe uwzględniać wśród nich także bezpośredni bądź pośredni wpływ toponimii obcej.

Drugą grupę nazw dzierżawczych stanowią w obrębie polskich toponimów południowej Warmii struktury sufiksalne, w których funkcję nazwotwórczą poza trzema wyjątkami pełni przyrostek *-ov/-ev-*, mający współcześnie i historycznie wyłącznie postać neutralną, to znaczy *-owo/-ewo*. Występują tu zatem tendencje, które na materiale toponimicznym z XVI w. w odniesieniu do Polski północnej przedstawił W. Mańczak, a mianowicie przewaga grupy *-ev-* oraz przyrostków *-owo/-ewo*³⁰. W podstawie nazw

23 Zob. A. Orzechowska, *Nazwy miejscowe dawnego powiatu pilzneńskiego oraz prawobrzeżnej części dawnych powiatów sandomierskiego i wiślickiego*, Wrocław 1975, s. 100.

24 Zob. K. Rymut, op. cit., s. 27.

25 Zob. E. Jakus-Borkowa, *Toponimia powiatu świeckiego*, PMT 8, Wrocław 1987, s. 54.

26 Analogiczne zjawiskow słowotwórcze znane jest też w derywacji apelatywnej, por.: *Tatar*, nazwa etniczna: *befsztyk tatarski* : *tatar*, rodzaj potrawy mięsnej, czy *akademik*, dawniej student akademii: *dom akademicki* : *akademik*, budynek, zob. H. Chłodzińska-Świątecka, *O pewnym typie derywacji wstecznej we współczesnym języku polskim*, Prace Filologiczne, XIX, 1969, ss. 77—82.

27 Por. *Kuźnica Jędryskowska* : *u Jędrysek*: H. Borek, *Nazwy miejscowe*, s. 153.

28 Z. Stieber, *Toponomastyka Łemkowszczyzny. Cz. 1. Nazwy miejscowości*, Łódź 1948, s. 26: *Królikowska Wola* : *Królików* : *Królik*.

29 H. Hrabec, *Nazwy geograficzne Huculszczyzny*, Kraków 1950, s. 172, 183: *Ostapiuków* : *Ostapiuk*.

30 Zob. W. Mańczak, *O zasięgach typów polskich nazw miejscowych w XVI wieku (prócz Śląska i Pomorza)*, *Język Polski* 1955, t. 35, ss. 26—42, tu ss. 28—33; tenże, *Uwagi o nazwach miejscowych Pomorza Gdańskiego*, w: *Konferencja Pomorska, 1954*, Prace Językoznawcze, Warszawa 1956, ss. 175—189. Tendencja do realizowania grupy *-ev-* jest w nazewnictwie południowowarmińskim w zasadzie zachowana, tak w tworach historycznych

znajdujemy nazwiska odapelatywne rzeczownikowe (*Orczykowo, Biedowo*) i przymiotnikowe (*Wesolowo, Zimnowo*), nazwiska odimienne (*Klimkowo*) oraz nazwiska przymiotnikowe na *-ski* (*Borowo : Borowski, Orłowo : Orłowski, Jablonowo : Jablonowski*), a także nazwiska obce (*Graskowo : Grask*). Analogiczne struktury występują wśród nazw terenowych, ale ich żywotność jest tu znikoma (6 nazw).

Inne sufiksy tworzące nazwy dzierżawcze to *-ka*, poświadczony w dwu nazwach (*Kramarka, Dziergunka*), oraz występujący tylko w toponimie *Wojtkowizna* — sufiks *-owizna*. Te dwa formanty są natomiast znacznie bardziej produktywne w nazewnictwie terenowym: *-ka* i jego rozszerzone warianty *-ówka, -anka* tworzą nazwy łąk, dróg i małych rzek, a sufiks *-izna* (też *-owizna*) nadaje nazwom charakter spadkowo-dzierżawczy i tworzy głównie nazwy pól i lasów. W grupie nazw terenowych żywotne są ponadto inne struktury dzierżawcze, jak nazwy złożone mające postać zestawień (np. *Kaczmańskie Łąki*) czy nazwy genetywne, które po elizji nadrzędnika mają formę dopełniacza nazwy osobowej (*Pole Gety, Pole Zochaja > Gety, Zochaja*). Struktury te przenikają do współcześnie powstających nazw osad niesamodzielnych, są jednak nieliczne, zarówno w nazewnictwie terenowym, jak i miejscowym i nie odgrywają większej roli w obrazie toponimiczno-strukturalnym południowej Warmii. Nazwy zestawione należą natomiast do typu produktywnego w mikrotoponimii całej Polski.

Possesiwa stanowią ogółem niewiele ponad 30% polskich ojkonimów południowej Warmii. Jest to pozycja zbliżona do tej, jaką zajmuje ta kategoria semantyczna w toponimii innych regionów Polski. Cechą charakterystyczną nazewnictwa Warmii jest natomiast brak struktur posesywnych z sufiksami *-j6* (typ *Poznań, Sandomierz*) oraz *-in* (*-ina, -ino*). Pierwszy produktywny był w zasadzie do XV wieku³¹, tworzył nazwy grodów, jest więc oczywiste, że nie występuje w nazewnictwie warmińskim. Stratygrafia tworów z toponimicznym formantem *-in, -ina, -ino* pozostaje, jak wynika z badań F. Nieckuli³², w ścisłej korelacji z występowaniem nazw z sufiksem *-ow-*, z tym że stosunki ilościowe między nazwami z tymi formantami układają się jak 1:3 (z korzyścią dla struktur z sufiksalem *-ow-*). Ponieważ jednak pierwsze polskie nazwy na Warmii powstają w szesnastym i siedemnastym stuleciu, gdy minął już, przypadający na wieki od XIII do XV³³, szczyt żywotności toponimicznego formantu *-in-*, struktury z tym sufiksem nie miały warunków rozwoju, z powodzeniem były zastępowane przez formacje z wciąż żywotnym, wielofunkcyjnym przyrostkiem *-ow-*. Do nieudanych tworów KUNM należy zatem zaliczyć nazwę *Godzięcín*, jedyny na Warmii południowej toponim z sufiksem *-in*, nie mający żadnych nawiązań do tradycji nazewnicznej.

Formant *-owo-* tworzy nie tylko possessiwa, ale także topographica, sporadycznie też nazwy kulturowe o charakterze pamiątkowym (jak na przykład *Stanclowo* czy powstała po 1945 roku nazwę miasta *Barczewo*). Ogółem sufiks *-owo-* występuje w 70 procentach nazw sufiksalnych (stanowiących ponad 40% nazw osad) w obrębie ojkonimów poświadczonych przed XX wiekiem. Jest też produktywny w funkcji strukturalnej, ale

(np. *Południowo, Wróblewo*), jak i współczesnych (*Barczewo, Unieszewo, Ostrzeszewo*) oraz w adaptacjach toponimów staropruskich (por. *Stryjowo, Piszewo*) i niemieckich (np. *Kramarzewo, Maciejewko*), ale trafiają się wyjątki od tej zasady (por. formy historyczne *Spręcowo, Jablonowo* czy współczesną *Kazimierzowo*). Tu zob. W. Kuraszkiewicz, *Oboczność «-ev-/-ov-» w dawnej polszczyźnie i w dzisiejszych gwarach*, Wrocław, 1951, przedruk: W. Kuraszkiewicz, *Polski język literacki*, Warszawa — Poznań 1986, ss. 245—279, zwłaszcza ss. 263, 276—279.

31 Zob. F. Nieckula, *Polskie nazwy miejscowe z sufiksem «-j6»*, Rozprawy Komisji Językowej, t. 5, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław 1965, ss. 5—147, tu zob. tabelę na s. 141. Według S. Rosponda struktury z sufiksem *-j6* są w zachodniej Słowiańszczyźnie produktywne jedynie do XIII w. (włącznie), zob. S. Rospond, *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem «-j6»*, Wrocław 1983, ss. 174—175.

32 F. Nieckula, *Nazwy miejscowe z sufiksami «-ov-» «-in-» na obszarze Wielkopolski i Małopolski*, Wrocław 1971, ss. 349—355.

33 Zob. J. Łuszczczyńska, *Nazwy geograficzne Pomorza Gdańskiego z sufiksem «-in-»*, PMT 5, Wrocław 1983, tabela na s. 108; F. Nieckula, *Nazwy miejscowe*, tabela na s. 345.

w znacznie mniejszym zakresie, w mikrotoponimii, gdzie jednak w posesywnych tworach strukturalnych panuje *-ka* i *-izna*.

Znaczną żywotność toponimicznego przyrostka *-owo* można tłumaczyć jego leksykalizacją i zejściem do roli toponimiczno-strukturalnej, ale punktem wyjścia jego produktywności w początkowym okresie tworzenia nazw polskich mogło być przejmowanie staropolskich toponimów zawierających staropruski sufiks *-aw-*, zbieżny fonetycznie z toponimicznym przyrostkiem polskim, a w wariantach niemieckich oddawanym najczęściej członem *-au*. Wystąpił on w takich nazwach, jak *Piszewo* (niemieckie *Pissau*, w dokumentach *Pisaw*), *Tłokowo* (niemieckie *Lokau*, w dokumentach *Tlocowe*), *Linowo* (niemieckie *Linau*, w dokumentach *Linaw*) oraz mające podobne odpowiedniki *Ramsowo*, *Stryjewo*, *Wipsowo* i inne. Na Warmii południowej wystąpiło 18 takich nazw, a współcześnie sufiks *-owo* występuje w 22 nazwach genetycznie staropruskich, gdyż prócz funkcji substytucyjnej (jako odpowiednik *-aw-*) pełnił też rolę wyłącznie adaptacyjną, polszczącą, co ilustrują na przykład takie nazwy, jak: *Dorotowo*, niemieckie *Darethen*, pruskie * *Darotis*; *Najdymowo*, niemieckie *Neudims*, pruskie * *Neidims*; *Szelągowo*, pruskie * *Silings*, niemieckie *Schilings*. W tworach genetycznie niemieckich *-owo* jest substytutem *-au* w toponimie *Frankowo*: *Frankenau*, w innych pełni funkcję polszczącą (por. *Jonkowo*: *Jonkendorf*, *Nikielkowo*: *Nikolsdorf*, *Wilimowo*: *Wilhelmsthal*, *Starkowo*: *Starkenthal*). Bliskość fonetyczna staropruskiego *-aw-* i niemieckiego *-au* zapewniły polskiemu sufiksowi *-owo* absolutną dominację wśród toponimów sekundarnych południowej Warmii: we współcześnie funkcjonującym nazewnictwie osad wystąpiło bowiem 108 nazw z tym przyrostkiem, co na ogólną liczbę 215 tworów sufiksalnych stanowi 50%.

W zakresie semantyki nazw, poza stosunkowo wysoką frekwencją possessiwów, charakterystyczną cechą toponimii warmińskiej jest całkowity brak patronimików. Ten mało żywoty na Pomorzu typ nazewnictwa, jak wykazały badania B. Sicińskiego³⁴, tu zanika zupełnie, nie ma go też w Ostródzkim. Nie wystąpiły też nazwy etniczne ani służebne. Brak tych grup znaczeniowych wynika oczywiście z typu późnego osadnictwa polskiego na Warmii.

Nazwy topograficzne (około 26% ojkonomów) i kulturowe (około 19%) reprezentowane są tutaj w przybliżeniu w takich samych proporcjach, w jakich występują w innych regionach Polski, a zwłaszcza w Polsce północnej, na południu bowiem, w Małopolsce i na Śląsku, a głównie w okolicach podgórskich udział topographików jest znacznie większy: E. Pawłowski notuje na Sądecczyźnie 48%, R. Mrózek w Cieszyńskim — 60%, a W. Lubaś w dawnym powiecie żywieckim aż 67%³⁵.

W grupie nazw kulturowych związanych z typem osadnictwa na uwagę zasługuje wystąpienie tutaj nazw *Wola* i *Wólka*, które W. Mańczak³⁶ uznał za charakterystyczne dla Małopolski, a rzadko pojawiające się w Wielkopolsce i na Mazowszu. W *Pomorskich monografiach toponomastycznych* znalazłam łącznie cztery nazwy *Wola*, odnoszące się do osad niesamodzielnych, poświadczone w źródłach XVII i XIX w. Na Warmii południowej występują dwie nazwy *Wola* oraz sześć obiektów o nazwie *Wólka*, w tym z członami przymiotnikowymi: *Szlachecka*, *Ryńska*, *Wielka*, *Mała*. Pięć z nich ma poświadczenia osiemnastowieczne, dwie — dziewiętnastowieczne, a jedna jest tworem Komisji Ustalania Nazw Miejscowych. Obiekty o nazwie *Wola*, *Wólka*, prócz jednej wsi (Wólki Szlacheckiej) zgrupowane są na niewielkim obszarze w okolicy Biskupca, Kolna i Reszla. Nazwy te nie nawiązują tu do pierwotnego znaczenia apelatywu *wola* 'czasowe zwolnienie od

³⁴ B. Siciński, *Patronimiczne nazwy miejscowe na Pomorzu*, Onomastica Slavogermanica, 1973, t. 7, ss. 43—83, zwłaszcza ss. 46—47.

³⁵ Zob. E. Pawłowski, op. cit., s. 196; R. Mrózek, op. cit., tabela 6 na s. 279; W. Lubaś, op. cit., tabela na s. 268.

³⁶ W. Mańczak, *O zasięgach*, s. 38.

czynszów i robocizny³⁷, lecz do jego znaczenia wtórnego, stanowiącego synonim małej wsi, osady. Zgrupowanie tych nazw w niewielkiej odległości od siebie może wskazywać na pewną manierę nazewnictwa. Pięć nazw typu *Wola*, *Wólka* występuje też w toponimii sąsiadującej z Warmią ziemi ostródzkiej³⁷.

Pozostałe grupy znaczeniowe, to nazwy rodowe, zawodowe, dyferencyjne, a także dwuznaczne stanowią łącznie tylko około 20% zasobu nazewnictwa. Należy tu jeszcze zwrócić uwagę na nazwy rodowe, z których trzy zanotowano w wiekach XVI i XVII (*Kolaki*, *Kolpaki*, *Kielary*), a jedna pochodzi z XIX w. (*Dziuchy*), nie jest to zatem typ znaczący w polskim nazewnictwie Warmii. Czwarte miejsce Warmii i Mazur (a trzecie, gdy weźmie się pod uwagę tylko nazwy miast i wsi, bez przysiółków i kolonii) po Małopolsce, Mazowszu i Podlasiu w zakresie liczebności nazw rodowych, jakie przypisuje temu regionowi H. Górniewicz³⁸, wynika stąd, że autor monografii o nazwach rodowych wziął pod uwagę także nazwy powstałe na gruncie staropruskim, mające w swej podstawie nazwę osobową, a rekonstruowane i zaadaptowane do polskiego systemu toponimicznego jako bezsufiksalne twory pluralne. Udział tego typu struktur był w toponimii staropruskiej pokaźny, a w procesie adaptacyjnym odbywającym się za pośrednictwem języka niemieckiego wiele nazw pierwotnie singularnych mogło też ulec pluralizacji, najczęstszym i najprostszym sposobem transponowania toponimów pruskich na język niemiecki było bowiem mechaniczne doczepianie do nazwy pluralnego wykładnika *-en*.

W obrębie nazw terenowych łądowych twory polskie stanowią dziś około 87%, ale w tej grupie nazewnictwo polskie zawsze przeważało, odkąd tylko pojawiło się w źródłach, to jest od drugiej połowy XVI w. Wśród mikrotoponimów mających poświadczenia przed XX w. również stanowiło około 85%. Proporcje w zakresie produktywności typów znaczeniowych są tu zbliżone do relacji, jakie występują w nazewnictwie terenowym innych regionów Polski. Wszędzie zdecydowanie przeważają topographika, stanowiące na przykład na Pomorzu Gdańskim około 70% nazw, podczas gdy possessiwów notuje się tam tylko od 5 do 13%. W nazewnictwie warmińskim względna liczba nazw dzierżawczych jest większa, stanowi bowiem około 21%, a topographika to tylko około 16%.

W badaniach mikrotoponimów na ogół większą wagę i znaczenie przypisuje się strukturze nazw niż ich semantyce. W tym zakresie porównania jednak są trudne, gdyż w monografiach albo brak zestawień statystycznych dotyczących struktury (jak na przykład w *Terenowych nazwach własnych Lubelszczyzny*³⁹ czy w *Nazwach terenowych Orawy*⁴⁰), albo prace dotyczą tylko materiału historycznego (jak na przykład książka A. Wolffa i E. Rzetelskiej-Feleszko⁴¹) bądź też obejmują badaniem zbyt mały teren⁴². Porównywalne są właściwie tylko materiały zawarte w *Pomorskich monografiach toponomastycznych* oraz nazwy terenowe ziemi sądeckiej i dawnych powiatów jasielskiego i krośnieńskiego⁴³.

W naszym materiale zwraca uwagę:

— wysoki procent nazw złożonych, mających postać zestawień (43,5% ogółu nazw

37 Zob. M. Biolik, *Toponimia*, ss. 412, 454.

38 H. Górniewicz, *Studia nad rodowymi nazwami miejscowymi w języku polskim na tle innych języków słowiańskich. Synteza*, Gdańsk 1968, ss. 122, 123.

39 M. Lesiów, *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, Lublin 1972.

40 T. Gołębiewska, *Terenowe nazwy orawskie*, Kraków 1964.

41 A. Wolff, E. Rzetelska-Feleszko, *Mazowieckie nazwy terenowe do końca XVI w.*, Warszawa 1982.

42 Na przykład M. Kucala, *Nazwy terenowe z kilku wsi w powiecie myślenickim*, *Onomastica*, 1959, t. 5, ss. 67—100; W. Dobrzyński, *Nazwy terenowe we wsi Adamowo w powiecie mlawskim*, w: *Studia językoznawcze poświęcone profesorowi doktorowi Stanisławowi Rospondowi*, Wrocław 1966, ss. 343—347; Z. Zagórski, *Nazwy terenowe z kilku wsi w Bydgoskiem i Poznańskiem*, *Slavia Occidentalis*, 1974, t. 31, ss. 183—192.

43 E. Pawłowski, *Nazwy terenowe ziemi sądeckiej*, Wrocław 1984; W. Lubaś, *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, *Onomastica*, 1963, t. 8, ss. 195—236.

terenowych) oraz struktur przymiotnikowych⁴⁴ (16%), które na ogół rozwinęły się z zestawień na skutek elizji członu nadrzędnego (na przykład *pole*), substantywizacji podrzędnego członu przymiotnikowego i ustalenie się form rodzaju nijakiego. Powstają więc nazwy typu: *Jedynakowskie*, *Maciejowskie*, *Krawcowe*, *Kotowe* o znaczeniu dzierżawczym lub tworzone od nazw miejscowych (np. *Marcinkowskie*, *Trojanowskie*, *Szynowskie*) o znaczeniu topograficznym lokalizującym. Te struktury łącznie z nazwami przymiokowymi (typ *Pod Dębina*), które również należy traktować jako twory powstałe na skutek elipsy nadrzędnika, oraz nazwy komponowane to łącznie około 60% mikrotoponimów, a na Pomorzu Gdańskim te typy strukturalne tworzą od 38 do 50% nazw terenowych;

— wysoka frekwencja nazw z sufiksalnym *-k-*, a więc z przyrostkami *-ek*, *-ka*, *-ko*, *-ki*, *-ik*, *-ak* i ich rozszerzonymi wariantami. Około 70% nazw mających postać formacji słowotwórczej zawiera jeden z tych przyrostków. Jest to cecha odróżniająca polskie mikrotoponimy Warmii od nazw osad tego regionu. Sufiksy te, jeśli nie występują w derywatach od podstawy osobowej lub nie zostały utworzone od innych nazw geograficznych, należą w zasadzie do odpowiedniego apelatywu, chociaż nie wszystkie te formacje mają poświadczenia w słownikach historycznych, gwarowych czy współczesnych ogólnopolskich. Mamy tu do czynienia z kumulacją w sufiksie funkcji deminutywnej bądź strukturalnej (uniwerbizującej) i typonimicznej.

Najczęściej toponimizowane są apelatywy z sufiksami *-ek*, *-ka*, *-ik*, *-ak*, rzadziej *-ko*. Przyrostki *-ek*, *-ka*, *-ko* i *-ik* pełnią w apelatywnej podstawie na ogół funkcję deminutywną, gdy wyrazy stają się nazwami, sufiksy są jednocześnie wykładnikami własności. Przykładami takich nazw są: *Pólko*, *Borek*, *Górka*, *Gaik*. Przyrostek *-ak* (rzadziej też *-ik*) pełnią natomiast w apelatywnej podstawie przeważnie rolę strukturalną (uniwerbizującą), por. na przykład: *Brzoziak*, *Brzeźnik* : *brzoziak*, *brzeźnik* 'las brzozowy', *Dębniak*, *Dębnik* : *dębniak*, *dębnik* 'las dębowy', *Gęsiak* : *gęsiak* 'pole, na którym pasą się gęsi'.

W zestawieniu ze strukturą nazw miejscowych w grupie mikrotoponimów zaznacza się żywotność sufiksów *-izna* i *-owizna* o wyraźnej funkcji nazwotwórczej (na 289 nazw sufiksalnych wystąpiło 18 formacji z *-izna*, co stanowi około 6,5%). Na Pomorzu Gdańskim struktura ta występuje sporadycznie: monografie toponomastyczne nie odnotowują jej wcale bądź wskazują na 1—2 nazwy, tylko w powiecie puckim zarejestrowano 4 nazwy (na 288 sekundarnych). Znacznie większą żywotność wykazuje ten typ w Ostródzkiem (9 nazw)⁴⁵.

Polские nazwy wodne południowej Warmii zaświadczone są w źródłach od XVI wieku, jeśli nie liczyć tworów hybrydalnych, jak *Pluski*, *Drawsk* z polskim sufiksem *-sk-*. Dzisiaj stanowią one niewiele ponad 50% zarejestrowanych hydronimów, a jeśli pominiemy określenia małych obiektów wodnych wydobyte w czasie eksploracji terenowej przeprowadzonej w latach siedemdziesiątych, jest to około 36%. Około jednej trzeciej polskich hydronimów, które są podstawą niniejszej analizy, pochodzi z dwudziestowiecznych zapisów W. Barczewskiego⁴⁶ i G. Leydinga⁴⁷, ale są to twory powstałe i używane znacznie wcześniej, co najmniej w XIX w.

Charakterystyka porównawcza tej grupy nazw będzie dotyczyła ich strony strukturalno-słowotwórczej i wskazania na dominujące bądź nieżywotne typy. Podobnie jak w nazwach terenowych zwraca tu uwagę wysoka frekwencja nazw z sufiksem zawierającym komponent *k*. Stanowią one około 50% polskich nazw rzeczownikowych prostych, a prawie 70% nazw derywowanych. Wysoką żywotność tych sufiksów (a zwłaszcza *-ek*, *-ak* i *-ka*) na Warmii i Mazurach potwierdzają też badania hydronimii Pregoly

44 Dane liczbowe i procentowe nazw terenowych i wodnych podaje według przygotowanej do druku monografii dotyczącej nazw fizjograficznych południowej Warmii.

45 M. Biolik, *Toponimia*, s. 478.

46 W. Barczewski, *Geografia polskiej Warmii*, odbitka z „Gazety Olsztyńskiej”, Olsztyn 1917.

47 G. Leyding, *Słownik nazw miejscowych okręgu mazurskiego. Cz. 2. Nazwy fizjograficzne*, Poznań 1959.

przeprowadzone przez M. Biolik⁴⁸, która notuje 30% tworów z sufiksalnym *k* wśród nazw rzeczownikowych, jest to ponad 50% nazw sekundarnych. W *Pomorskich monografiach toponomastycznych* autorzy również rejestrują od 30 do 40% tych struktur wśród tworów sekundarnych. Hydronimia Warmii nawiązuje tu więc do nazewnictwa najbliższych ziem. Na Pomorzu Zachodnim natomiast autorzy pracy o nazwach rzeczowych między dolną Wisłą a dolną Odrą znajdują zaledwie około 8% ogółu nazw rzeczownikowych z przyrostkiem *-ka*, a wszystkie sufiksy z elementem *k* tworzą niewiele ponad 10% nazw rzeczownikowych⁴⁹.

Pierwsze polskie hydronimy południowowarmińskie dotyczyły małych jezior i strug, a formanty deminutywne łączyły w sobie funkcję zdrabniającą i nazwotwórczą. Już w XVI w. znalazły potwierdzenia źródłowe takie nazwy, jak: *Dłużek*, *Głębocek*, *Krzywek*, *Orzolek*, *Czerwonka*, *Choszczka*, *Oczko*, *Miodówko*, *Linówko*, *Miałko*. Tylko dwie nazwy szesnastowieczne (*Świniec* i *Pieczysko*) odbiegają od tego wzorca strukturalnego, który będzie też realizowany w hydronimach mających późniejsze poświadczenia.

Można też dać negatywną charakterystykę polskiej południowowarmińskiej hydronimii. Cechą charakteryzującą negatywnie jest niska produktywność sufiksów *-ica* (3 nazwy) i *-ec* (5 nazw). W hydronimii Pregoly jest odpowiednio 5 i 6 nazw⁵⁰, na Pomorzu Gdańskim natomiast jest ponad 160 nazw wodnych z sufiksem *-ica* odnoszących się do około dwustu obiektów⁵¹ oraz 59 hydronimów z przyrostkiem *-ec*⁵², a we wspomnianej wyżej pracy E. Rzetelskiej-Feleszko i J. Dumy podano ponad 250 nazw sekundarnych utworzonych formantem *-ica*, jest to około 35% ogółu nazw rzeczownikowych analizowanych w tej monografii⁵³. Ponieważ praca dotyczy tylko rzek, mających w badanym regionie w zasadzie formę żeńską, niewielki jest procent formacji derywowanych sufiksem *-ec* (14 nazw, tj. 2% toponimów rzeczownikowych). Formanty z elementem *c* nie rozwinęły na Warmii i Mazurach swej funkcji nazwotwórczej, gdyż produktywność *-ica* wygasła przed wiekiem XVI⁵⁴, gdy zaczyna tutaj nabierać znaczenia nazewnictwo polskie, a bliźniaczy sufiks *-ec* nie miał warunków rozwoju, skutecznie zastępowały go bowiem konkurencyjne, wielofunkcyjne formanty z elementem *k* (*-ik*, *-ek*, *-ak*), pełniące rolę deminutywno-strukturalno-toponimiczną. Utrwalaniu się żywotności tych właśnie przyrostków sprzyjało nawiązanie do analogicznych przyrostków staropruskich (*-ik*-, *-eik*-, *-in-ik*-, *-uk*-), które występowały we wcześniejszych niż polskie pruskich nazwach wodnych (por. np. nazwy małych jezior: *Tylik*, *Kurwik*, *Kiernik*, *Gailik*), a także w podstawie antroponimicznej nazw osad (np. *Nerwik*, *Tolnik*, *Patryki*, *Mantiks, dziś *Mątki*). Sufiksy z *k* mogą też być z powodzeniem wykorzystywane dla celów adaptacji

48 M. Biolik, *Hydronimia dorzecza Pregoly z terenu Polski*, Olsztyn 1987, s. 336.

49 E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Nazwy rzeczne Pomorza między dolną Wisłą a dolną Odrą*, Wrocław 1977, ss. 190–191.

50 M. Biolik, *Hydronimia*, s. 336.

51 Zob. H. Górniewicz, *Ze studiów nad toponomastyką Pomorza Gdańskiego*, IV, *Nazwy terenowe i wodne z sufiksem «-ica» i jego pochodnymi*. Cz. 2. *Onomastica*, 1976, t. 21, ss. 75–106, tu s. 88; tenże, *Ze studiów*, V, *Wyniki badań nad pomorskimi nazwami geograficznymi z sufiksem «-ec» i «-ica»*, *Onomastica*, 1979, s. 62.

52 Zob. H. Górniewicz, *Ze studiów*, II, *Nazwy terenowe i wodne z sufiksem «-ec» i jego pochodnymi*, *Slavia Occidentalis*, 1974, t. 31, ss. 13–33, tu s. 24; t. 5, *Wyniki badań*, s. 51.

53 E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, op. cit., ss. 190–191; zob. tychże, *Z geografii typów formalnych w nazwach rzecznych Pomorza*, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 17, 1978, ss. 51–62.

54 H. Górniewicz stwierdza, iż „cały system strukturalny pomorskich mikrotoponimów na *-ica* był ukształtowany już we wczesnym średniowieczu”: *Ze studiów*, V, s. 103; również w pracy E. Rzetelskiej-Feleszko i J. Dumy wynika, iż szczyt produktywności sufiksu *-ica* przypada na w. XIII i XIV. (*Nazwy rzeczne*, zestawienie na s. 180). O ekspansji sufiksów *-ek* i *-ak*, które wypierały formanty *-ec* i *-ica*, zob. też A. Bańkowski, *Zmiany morfemiczne w toponimii polskiej*, Wrocław 1982, ss. 100–101.

staropruskich mikrohydronimów (por. na przykład: *Gilak, Kierszniak, Rudajek, Upatek, Kodajko, Kalwka*)⁵⁵.

Na zakończenie naszych rozważań można stwierdzić:

— kategorie semantyczne polskich nazw osad były uwarunkowane czasem powstawania osad polskich i ich typem (osady jednoosobowe, zagrodowe), a obraz strukturalny topo- i hydronimów kształtował się tu, przynajmniej w pewnym stopniu, pod wpływem formacji staropruskich, co ujawniło się głównie w dużej frekwencji ojkonimów z sufiksem *-owo* oraz w wyjątkowej żywotności przyrostków z komponentem *k* w polskich nazwach terenowych i wodnych, a także w zaadaptowanych do polskiego systemu toponimicznego staropruskich nazwach wodnych i miejscowych, w mniejszym stopniu w substytutach nazw niemieckich;

— polskie nazewnictwo geograficzne południowej Warmii nawiązuje do toponimicznych typów semantyczno-strukturalnych sąsiednich, wcześniej spolszczonych obszarów Mazur, a przeciwstawia się nazewnictwu pobliskich ziem etnicznie polskich nie tylko brakiem czy szczególną żywotnością pewnych kategorii znaczeniowych, lecz także wysoką frekwencją określonych typów strukturalnych.

---

⁵⁵ Dokładniej piszę o tym w artykule: *Nazwy geograficzne obszaru południowej Warmii zawierające podstawowy komponent «k» w części sufiksowej*, *Onomastica*, 1988, t. 32, ss. 65—83.